

Notes per a un estudi de la carnisseria de Berga en el segle XVII (1681-1682)

M. Dolors Santandreu

Ambit de Recerques del Berguedà

En un article publicat a la revista *l'Erol*, el Dr. Manuel Riu reclamava l'atenció vers uns documents de l'Arxiu Històric Comarcal de Berga sobre la comptabilitat de la carnisseria de Berga en els segles XVII i XVIII i n'apuntava les possibles línies d'investigació¹.

Encuriosida vaig consultar-la i vaig creure que seria un bon tema per a l'homenatge al professor Dr. Emili Giralt i Raventós.

La documentació és extensa, se'n conserven diversos volums, i vaig decidir fer una primera aproximació al tema triant un any una mica a l'atzar. I va ser l'any 1681-1682.

Moltes hores d'arxiu, de transcripció de la documentació i el seu estudi posterior han de permetre un coneixement molt més acurat del funcionament del proveïment de carn de la vila de Berga a l'Edat Moderna. Tot arribarà.

El document²

Es tracta d'un llibre (292 x 113 mm), relligat amb pergami. A la coberta s'hi llegeix "*Carnisseria n° 1*". El volum consta de 196 folis de paper: 192 estan escrits, 3 en blanc i sense numerar i un darrer foli, el 193, escrit a l'anvers. Els folis tenen una marca de paper que es veu a contrallum i és un escut. Al foli 1r hi ha el títol: "*Libre de la Carniçaria de la vila de Berga començant lo dia de Pasqua del any 1676 esent Consellers Franceschs Casals, Barnat Boxader, Pau Bergafeta, Joseph Moxí i Joseph Godolà llebreter*".

Les notícies sobre l'any que ens ocupa, el 1681, es reparteixen en el volum esmentat pels folis 32v-45v; 34r-47r; 141r-147r i 174r-176r.

1. RIU, 2002.

2. Arxiu Històric Comarcal de Berga. Volum 3.1.0.8. Proveïments.

En el primer bloc de folis el receptor de la carnisseria hi va registrar, amb lliures, sous i diners de moneda barcelonesa, el “*Deu*”, comptabilitzat per setmanes.

En el segon bloc, hi ha registrat, amb les mateixes condicions que l'anterior, l'“*Haver*”. En el tercer hi ha anotades les compres de bestiar, amb especificació del pagament i, en el quart, un registre de les despeses de la carnisseria.

Els administradors de la carnisseria

A la vila de Berga, almenys en l'any que estudiem, la carnisseria era administrada pel Comú de la vila. Els quatre càrrecs que s'ocupaven d'assegurar el proveïment de carn a Berga eren el comprador, el receptor, el pesador i el llibreter. El comprador era el que anava a fer les compres; el receptor rebia el bestiar comprat; el pesador pesava els caps de bestiar sacrificats i el llibreter, duia els registres de compres i vendes. Aquests oficis s'extreïen per rodolins juntament amb els consellers. La data per fer aquesta extracció era la “darrera” festa de Pasqua, o sigui, el que ara coneixem com a Dilluns de Pasqua, data que ja marcaven els privilegis antics de la vila.

El 1681 l'extracció de rodolins va tenir lloc el dia 8 d'abril, a la sala mitjana de la Casa de la Vila, i van ser extrets per Joan Pau Fortich, un nen menor de set anys, tal i com establia el costum.

Els consellers van ser Francesc Obiols, Josep Xeralia, Pau Bergafeta i Josep Muxí. Quant els altres càrrecs, l'ofici de llibreter va recaure en Josep Riu, el de receptor en Joan Bergafeta, el de pesador en Pere Antoni Bonells i el de comprador en Josep Boxader i Claris. La durada de tots aquests càrrecs era d'un any: el 31 de març de 1682 va haver-hi l'extracció següent³.

El funcionament

El comprador, com el nom indica, efectuava la compra dels caps de bestiar a ramaders de diferents llocs. L'adquisició dels animals es relacionava en un contracte en el qual es concretava la data de la compra, el nombre i el preu del bestiar, el nom, la procedència i l'ofici del venedor així com també la forma com es duria a terme el pagament.

Un equip, format per un majoral i dos o tres pastors, es feia càrrec del ramat fins que els animals es duïen a l'escorxador. Per a la seva alimentació la carnisseria arrendava pastures properes a Berga i també es preocupava de donar-los sal.

³ Arxiu Històric Comarcal de Berga. 1.2.1.2 Actes del Consell 1680-1694, folis 124r-124v i 154v-155r.

La carnisseria de la vila de Berga comptava amb dues taules: una per a carn de moltó i l'altra per a carn d'ovella i d'anyell. Al capdavant d'aquestes taules hi havia dos talladors.

El majoral i els pastors

Durant l'any que estudiem, el 1681, va ser majoral, o sigui, cap dels pastors del ramat de Berga, en Bernat Grifell. Cobrava per mesos, al voltant del dia 20, i per la seva feina percebia 6 lliures. El seu salari, des del mes d'abril de 1681 fins el febrer de 1682, va ser de 66 lliures.

D'abril a desembre de 1681 el ramat de Berga va tenir dos pastors: en Francisco Tuyet i n'Isidro Mora. Els mesos de gener i febrer de 1682, a aquests dos se n'hi va afegir un altre: en Josep Tuyet.

Els pastors també cobraven per mesos i la seva soldada no era ben bé igual per a tots ells. Així, Isidro Mora va cobrar, durant abril, juny i juliol, 4 lliures i 4 sous mensuals. La resta de mesos fins a 11, va cobrar 3 lliures 12 sous mensuals. Al cap de l'any, Isidro Mora havia percebut 41 lliures i 8 sous.

Francisco Tuyet també cobrava 3 lliures 12 sous per mes, encara que a l'abril només va cobrar 3 lliures 4 sous. El total de l'any per aquest pastor va suposar 39 lliures 4 sous.

El tercer pastor, en Josep Tuyet, possiblement emparentat amb l'anterior, només va treballar dos mesos, a raó de 3 lliures mensuals i, per tant, només va cobrar 6 lliures en total.

Els talladors

Els talladors de carn també tenien el seu sou, que era igual per a ambdós, i que cobraven en quatre parts i tres terminis. Així, Miquel Muxí, tallador de carn de moltó, i Francesc Grifell, tallador de carn d'ovella i anyell, van cobrar, l'any 1681-82, un total 40 lliures anuals, pagades a terminis: el primer, una quarta part del sou (10 lliures), el dia 5 de juliol; el segon: un altre quart del sou (10 lliures), el 5 d'octubre i les dues quartes parts restants (20 lliures), la vigília de Pasqua.

Els administradors

Els administradors de la carnisseria també cobraven per la seva feina: receptor, pesador i llibreter varen cobrar 10 lliures pel seu any de dedicació. El comprador, en Josep Claris, va cobrar 19 lliures 18 sous per les "*dietes per haver vacat a son treball per anar a comprar per dita carnisseria*".

El ramat de la vila

En iniciar-se l'any comptable de la carnisseria, o sigui per Pasqua, es procedia a fer un inventari dels caps de bestiar del ramat.

El 9 d'abril de 1681, tres dies després de Pasqua, el ramat de Berga comptava amb 280 caps de bestiar, inclosos els morts durant les passades festes. Hi havia 81 moltons (ja 12 morts), 30 ovelles bacives, o sigui, sense cria (6 ja sacrificades), 86 ovelles de fill i 83 anyells. Descomptades les mortes, hi havia exactament 262 bèsties.

Ja hem dit més amunt que els caps de bestiar del ramat de la vila procedien de diversos llocs.

En concret, a l'any 1681-1682, les compres van fer-se majoritàriament a la comarca del Berguedà i només s'especifiquen dos llocs fora d'aquesta, a la comarca del Solsonès⁴. Els llocs de procedència del bestiar són tots coneguts: a més dels municipis actuals (Borredà, Casserres, Sant Julià de Cerdanyola, La Nou, La Quar, Serrateix, Vallcebre i Vilada), també s'esmenten els llocs de: Els Torrents (masia de l'actual terme municipal de l'Espunyola); Fuïves (masia de l'actual terme municipal d'Olvan); Maçaners i Molers (nuclis pertanyents al municipi de Saldes); Obiols (nucli del municipi d'Avià) i Moripol i Santa Eulàlia de Bonner (nuclis del municipi de Gòsol). Pel que fa a llocs de fora de la comarca del Berguedà trobem la casa del Pla de Godall, encara ara existent al nucli de Bric (municipi d'Olius) i el nucli de la Vall d'Ora (municipi de Navès). També cal esmentar que, d'algunes compres, no se'n cita la procedència.

Com es pot veure en la taula dels annexos ara referenciada, només es van comprar moltons, ovelles i anyells, o sigui, que hem de suposar que el ramat de la vila estava integrat només per aquests tipus d'animals.

Quant als preus de compra: un moltó amb llana valia unes 3 lliures i 8 sous; un moltó, unes 3 lliures; una ovel·la, unes 2 lliures i 8 sous; una ovel·la vella, una lliura i 5 sous; una ovel·la amb anyell, una lliura i 16 sous i un anyell, una lliura.

La forma de pagament era o bé al comptat o bé a terminis. En general, es pagaven al comptat les compres petites i es fraccionava el pagament de les grans. Així, es paga en dos terminis la compra de 105 moltons, feta el dia 18 d'abril de 1681, a Joan Santamaria de Serrateix. El valor total de la compra era de 346 lliures 10 sous i se'n van pagar 150 el dia 31 de maig i la resta, el dia 21 de setembre. Altres compres es fraccionen en tres terminis. És el cas de les 264 ovelles comprades, el 2 d'agost, a Pere Comelles de Borredà per un valor de 435 lliures 12 sous. El pagament es va fer: 150 lliures el mateix dia de la compra; 150 més a primers de setembre i la resta per Tots Sants. En cap lloc consta que es paguessin interessos per l'ajornament dels pagaments.

A més de les compres de caps de bestiar i el pagament dels salaris del majoral i dels pastors, el manteniment del ramat de la vila ocasionava altres despeses.

4. Veure taula 1 als annexos

Les més importants són els arrendaments dels llocs de pastura, tondre els caps de bestiar, la sal per als animals i el blat per als gossos.

Referent al primer aspecte trobem que, per a lloc de pastura del ramat de la vila, s'havien arrendat les herbes de Garreta, de la Palanca i de la Rompuda. Totes tres són cases de pagès que hi ha a menys de 3 quilòmetres de Berga, vers l'oest, l'est i el sud, respectivament. Segons consta en el document, el contracte d'arrendament de les herbes de Garreta anava de Sant Miquel fins a les Santes Creus de maig. El preu eren 30 lliures, a pagar en dos terminis, un a l'octubre i el segon en acabar el contracte. En els altres dos casos no s'esmenta concretament la data d'inici. La data final és també la de les Santes Creus de maig. El preu de les herbes de la Rompuda és igualment de 30 lliures, a pagar en dos terminis, un al desembre i l'altre al final, mentre que les de la Palanca eren molt més barates, només 8 lliures, encara que també es pagaven en dos terminis.

Una vegada l'any, el 1681 es va escaure el dia 23 de juny, s'esquilaven els animals del ramat. Per aquests dies, Joan Monells va tondre 484 bèsties, a raó de 4 diners per cap. El valor total d'aquesta feina van ser 8 lliures 1 sou 4 diners.

En l'exercici comptable de la carnisseria dels anys 1681-82 hi ha anotades dues compres de sal per a les bèsties del ramat. La sal devia tenir dues finalitats: per una banda, donar-lo a les bèsties (la sal és un mineral imprescindible per a persones i animals) i, també, per a salar la carn que no es venia i poder-la guardar per ser venuda la setmana següent, encara que a un preu més baix.

La sal per al ramat de Berga es comprava a Joan Muntada, negociant de la vila. En total se li'n compren 8 quintars (uns 330 quilos), que puguen 10 lliures i 4 sous.

Per les anotacions sabem que els gossos del ramat menjaven una mena de farinetes fetes de blat: els pastons. Amb aquest objectiu, en l'any que estudiem, es van gastar 16 lliures en blat.

Però no tot eren despeses, sinó que també hi havia ingressos. Els més importants eren la venda de la llana, les pells i el sèu dels animals del ramat.

L'any 1681 va ser excepcional pel que fa referència a la llana, ja que, com diu el document "*per no haveria fet entrada ni axida per no ser rebuda*". Ens queda el dubte de què va passar amb aquesta llana que altres anys era venuda a paraires de la vila.

Les pells i el sèu de la carnisseria eren objecte d'arrendament. L'any que estudiem era arrendador de les pells Francesc Montorsí que va pagar per aquest concepte 244 lliures 6 sous i 8 diners. El contracte de les pells començava per Pasqua i acabava en entrar a la Quaresma, moment en què s'aturava tota l'activitat de la carnisseria de la vila.

De manera similar a les pells, la carnisseria també tenia arrendada l'explotació del sèu. El 1681-82 n'era l'arrendador en Francesc Rosal que va pagar al receptor de la carnisseria 22 lliures 7 sous i 7 diners per quatre quintars i set lliures i mitja de sèu.

A l'inici del següent any comptable, el dia 4 d'abril de 1682, integraven el ramat de la vila 581 caps de bestiar, compresos els 22 morts les passades festes de Pasqua. Concretament hi havia 177 moltons (12 ja morts), 130 ovelles bacives (10 ja mortes), 139 ovelles de fill i 135 anyells.

Hi ha una tendència clara a augmentar el nombre de caps de bestiar del ramat del municipi ja que uns mesos més tard, el 16 de juny de 1682, una anotació ens informa que era integrat per 800 animals⁵.

El consum de carn

Com ja hem dit més amunt, setmanalment el receptor anotava en el llibre major de les carnisseries els animals que es sacrificaven a les taules del moltó i de l'ovella i l'anyell i els diners que n'havia rebut dels talladors. En aquest preu s'inclouia, a més de la carn pròpiament dita, els menuts dels animals.

Un estudi d'aquestes anotacions ens permet veure la seva evolució al llarg de l'any⁶

La primera observació que podem fer és que, encara que amb variacions, totes les setmanes es sacrificuen moltons. En canvi, el sacrifici d'ovelles i anyells era intermitent. Així, durant els mesos de juny, juliol i part d'agost es mataven anyells i la resta, ovelles.

El gràfic dels annexos ens mostra clarament uns màxims i uns mínims en el sacrifici d'animals. Així, la setmana del 10 al 17 de gener de 1682 només es maten 12 caps de bestiar, 8 moltons i 4 ovelles, i la de l'11 al 17 de maig, 15, 11 moltons, 3 ovelles i un anyell. La setmana del 21 al 27 de setembre es varen sacrificar el nombre màxim d'animals, 51, 28 moltons i 23 ovelles. Un nombre significatiu de sacrificis també el trobem la setmana del 13 al 19 de juliol, 36 animals morts (11 moltons i 25 anyells); la del 20 al 26 de juliol, amb 35 sacrificis (11 moltons i 24 anyells) i la de l'1 al 7 de juny, amb 34 (14 moltons i 20 anyells). Aquesta darrera setmana correspon a les festes del Corpus Christi, tan importants a Berga. Hi ha una relació entre la celebració de la festa i l'augment del consum de carn? Hem de dir que sí, però amb reserves. Veiem que hi ha un augment en el nombre d'animals sacrificats aquesta setmana en relació amb l'anterior i la posterior. Així, el nombre de sacrificis la setmana anterior va ser de 22 i la posterior de 28. No és un augment massa espectacular però existeix. Un estudi d'una sèrie completa d'anys hauria de permetre veure si realment és confirma la tendència.

En general, la mitjana de sacrificis era d'uns 20 setmanals. Les matances s'interrompien completament en iniciar-se la Quaresma.

5. Arxiu Històric Comarcal de Berga. Volum 3.1.0.8. Proveïments, foli 52 recto.

6 Veure taula 2 als annexos

El volum de caixa

En concloure l'any, com ja hem dit per Pasqua, els comptes de la carnisseria eren auditats. El 30 de març de 1682⁷ Pere Pla i Rafel Aspachs, oïdors de comptes de la vila, varen revisar el llibre de comptes de la carnisseria amb el següent resultat: "*trobam aver rebut dos mil nou centas setanta sis lliures dinou sous y set diners, 2976 lliures 19s 7d, y trobam aver distribuhit dos mil nou centas setanta lliuras tres sous y set diners 2970 ll 3s 7d*", per tant, quedaren en caixa 6 lliures i 16 sous.

Conclusions

Amb aquest estudi d'un any en l'administració de la carnisseria de Berga en el segle XVII només he volgut mostrar les enormes possibilitats d'estudi que presenta la documentació que sobre aquest tema es conserva a l'Arxiu Històric Comarcal de Berga.

Esperem que aquesta documentació atregui l'atenció dels historiadors i interessats en el tema i puguem tenir ben aviat un estudi complet del funcionament de la carnisseria de Berga.

Bibliografia

RIU, Manuel (2002). "El ramat i els pastors de la carnisseria de Berga, als segles XVII i XVIII". *L'Erol*, núm. 74, p. 35-36.

7. Arxiu Històric Comarcal de Berga. Volum 3.1.0.8. Proveïments, foli 47.

Annexos

Taula 1
Quadre-resum de les compres de caps de bestiar

Lloc de les compres	Moltons	Ovelles	Anyells	Total per llocs
Borredà	26 (amb llana)	1 ovel·la 264 ovelles velles		291
Brics (Solsonès)	80 moltons			80
Casserres	42 moltons 50 moltons			92
Cerdanyola	19 moltons 9 moltons	27 ovelles de cria		55
Els Torrents		1 ovel·la (amb anyell)	18 anyells	19
Fuives		5 ovelles de cria		5
La Nou			14 anyells	14
La Quar	23 moltons			23
La Vall d'Ora	7 (esquellers)	10 ovelles velles		17
Maçaners	102 (amb llana) 21 (esquellers amb llana)			123
Moripol		20 ovelles velles 8 ovelles velles		28
Molers	10 (esquellers) 15 moltons	29 ovelles		54
Obiols	5 (amb llana)			5
Serrateix	105 (amb llana)			105
Sta. Eulàlia de Bonner		10 ovelles velles		10
Vallcebre	12 (grossos) 55 moltons 32 moltons		54	153
Vilada		8 ovelles	5 anyells	13
Desconeguda	21 moltons	5 ovelles	8 (tardans)	34
TOTAL	634	388	99	1121

Taula 2
Nombre i tipus dels animals sacrificats

